

Актуальне інтерв'ю

«Ми зробимо все, щоб робота системи нотаріату стала прозорою, а нотаріальні послуги – доступнішими»

*Лілія Чигвінцева
директор Департаменту
нотаріату та банкрутства
Міністерства юстиції України,
заслужений юрист України*

Минуло 100 днів роботи Міністерства юстиції України з моменту призначення на посаду Міністра Олени Лукаш та половина цього терміну від дня Вашого призначення на посаду керівником Департаменту нотаріату та банкрутства. Які ініціативи, запроваджені Міністерством, на Вашу думку, вже позитивно вплинули на роботу у сферах нотаріату та банкрутства?

Хочу почати свою розмову з того, що Міністр юстиції Олена Лукаш приділяє особливу увагу нотаріату, оскільки вважає роботу нотаріуса важливим дієвим інструментом у захисті прав людини. Першим кроком серед здійснених Мін'юстом заходів було зняття зарегульованості в роботі нотаріусів.

Так, наказом Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2013 року за-

тверджено нові Правила професійної етики нотаріусів України. Необхідність розробки нової редакції цього нормативного акта була викликана тим, що до Міністерства юстиції влітку цього року стали надходити численні звернення нотаріусів, які в основному скаржились на те, що попередні правила професійної етики нотаріусів України, затверджені у березні цього року, містили дискримінаційне положення. Зокрема, це стосувалось того, що кожен нотаріус ніс відповідальність за несплату членських внесків до самоврядної організації – Нотаріальної палати України, і несплата цих внесків була підставою для внесення цієї самоврядною організацією подання до Кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяль-

ністю. Ми вважаємо, що матеріальна спроможність нотаріуса не може бути підставою для анулювання свідоцтва, особливо, коли мова йде про державного нотаріуса, заробітна плата якого сьогодні трохи більша за мінімальну в Україні. Підставою для анулювання свідоцтва перш за все має бути невідповідність діяльності нотаріуса правовим основам діяльності нотаріату, зокрема порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальних дій.

Окрім цього, Міністерство юстиції ініціювало внесення змін до пункту 5 Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату. Цю ініціативу Урядом було підтримано і прийнято відповідну постанову. Відтепер до складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату входять чотири представники Мін'юсту та сім практикуючих нотаріусів України.

У зв'язку з цим наказом Міністерства юстиції України від 1 жовтня 2013 року № 959/7 було змінено склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Підставою для зазначених змін стали результати аналізу нормативно правових документів щодо складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, зокрема персонального представництва її членів. Так, за період з 2010 року до 1 серпня 2013 року представництво у Комісії легалізованих об'єднань нотаріусів із всеукраїнським статусом, яких в Україні було не менше 4, обмежувалось лише Українською нотаріальною палатою, при цьому з трьох її представників – членів Комісії, один взагалі не був практикуючим нотаріусом. Принцип регіонального представництва взагалі не застосовувався, оскільки персональний склад Комісії обмежувався лише нотаріусами нотаріальних округів міста Києва та Київської

Ми налаштовані на серйозні зміни не лише у проведенні іспитів, а й взагалі у системі роботи нотаріату, – наголосила Міністр юстиції України Олена Лукаш під час відкриття заходу із проведення кваліфікаційних іспитів для нотаріусів

області. Крім того, до усіх попередніх складів Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату за останні 15 років входили майже одні й ті ж особи, що нагадувало «закритий клуб».

Оскільки тільки Вищій кваліфікаційній комісії нотаріату надані відповідні повноваження у вирішенні питань, як допуск до професії нотаріуса та позбавлення права на зайняття нотаріальною діяльністю, і крім того її рішення стосується інтересів всієї нотаріальної спільноти України, до її роботи Мін'юстом на сьогодні залучені саме практикуючі нотаріуси, що представляють інтереси 6-ти різних регіонів України.

Також Мін'юстом ініційовано внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України, якою регламентовано порядок витрачання, зберіган-

ня та обіг спеціальних бланків нотаріальних документів. Раніше передбачалося, що у разі зупинення нотаріальної діяльності, у тому числі на короткий термін (у разі відпустки, хвороби або з інших причин), нотаріус зобов'язаний був у триденний строк передати невикористані бланки постачальнику. Відтепер бланки передаються постачальнику в разі зупинення нотаріальної діяльності на строк понад два місяці. Це дає змогу нотаріусу одразу після поновлення його діяльності вчиняти нотаріальні дії і не залежати від умов роботи постачальника.

З чим пов'язані такі серйозні зміни та як це відображається на роботі Департаменту?

На сьогодні Департаментом вивчається дуже багато питань. Крім зазначеного, на даний час Департаментом розробляється план заходів щодо вдосконалення порядку передачі статистичної звітності нотаріусами до відповідних головних управлінь юстиції. Як свідчить практика, державні нотаріальні контори та приватні нотаріуси скаржаться на створення черг та затягування процесу звірки даних працівниками управлінь юстиції. Це створює певну напругу як серед нотаріусів, так і працівників управлінь юстиції, що в свою чергу може негативно відобразитися на організації роботи головних управлінь юстиції. Особливо гостро ця проблема торкається Київського міського нотаріального округу та нотаріальних округів великих міст – обласних центрів.

Тому з метою оптимізації процесу прийому звітності на паперових носіях та запобігання проявам корупції в органах юстиції, альтернативою живим чергам найближчим часом стане електронна взаємодія органів юстиції з нотаріусами. Сьогодні Міністер-

ством юстиції ведеться активна робота в напрямку запровадження порядку подання статистичної звітності держнотконторами, державними нотаріальними архівами та приватними нотаріусами до відповідних головних управлінь юстиції в електронному вигляді з застосуванням ЕЦП (електронного цифрового підпису).

Така функціональна форма спілкування нотаріусів з управліннями юстиції має привести до більш ефективного адміністрування та організації оперативного зворотного зв'язку, що в свою чергу буде сприяти належній реалізації проекту Національного плану із впровадження міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у напрямку розвитку електронного врядування та електронної демократії.

Хочу підкреслити, що Міністерство юстиції для реалізації стратегічного курсу велику увагу приділяє наповненню кадрового потенціалу в обсязі, достатньому для забезпечення доступності населення до нотаріальних послуг та наближення нотаріальних послуг до всіх верств населення. Загальновідомим є той факт, що на сьогодні державні нотаріальні контори в основному забезпечують потреби соціально незахищених верств населення у нотаріальних послугах. Тому Мін'юст докладає всіх зусиль аби кадрові питання щодо заповнення вакантних посад державних нотаріальних контор були вирішені позитивно.

Також, посилено акценти на розгляді звернень громадян. І мені приємно, що кількість скарг від громадян до Міністерства юстиції на черги у державних нотаріальних конторах або неможливість отримати нотаріальні послуги у державних нотаріусів зменшується.

Ви – фахівець своєї справи, адже до призначення на посаду директора

Департаменту працювали нотаріусом, як державним, так і приватним. З точки зору досвіду, в чому полягає відмінність і чи справді поділ нотаріусів на державних та приватних залишається штучним і заважає запровадити в Україні єдиний нотаріат.

Вчинення нотаріальних дій – це особливий вид діяльності, що за своїм правозастосовним характером не залежить від її суб'єктивного складу. Тому поділ нотаріусів на державних та приватних обумовлений не характером їх обов'язків, а особливостями внутрішньої організації та фінансового забезпечення нотаріальної діяльності. На відміну від державних приватні нотаріуси не перебувають у штаті державного органу і організують свою діяльність самостійно.

Приватний нотаріус, як і державний, здійснює свою діяльність від імені держави, яка делегує йому спеціальні повноваження та наділяє його певною частиною прав та обов'язків. Сьогодні приватні та державні нотаріуси мають однакові повноваження щодо вчинення нотаріальних дій.

Ліквідація такого інституту, як «державні нотаріальні контори» – це питання часу? Як Ви прокоментуєте законопроект №2627 від 22.03.2013 р., зареєстрованого у Верховній Раді України народними депутатами Іриною Бережною та Іриною Горіною.

Авторами законопроекту визначається його нагальність у зв'язку з реформуванням нотаріату в Україні, запровадження єдиного нотаріату, закріплення статусу нотаріуса, введення нового порядку підготовки осіб до нотаріальної діяльності та їх допуску до нотаріальної діяльності, а також врегулювання на законодавчому рівні питання самоврядування нотаріусів.

Проте на сьогодні Законом України «Про нотаріат» вже врегульовано питання допуску до професії, визначення статусу нотаріуса, помічника нотаріуса, відповідальності нотаріуса, його страхування, професійне самоврядування тощо.

Вважаю, що перехід до єдиного нотаріату, пов'язаний з одночасною ліквідацією усіх державних нотаріальних контор, що саме і пропонується законопроектом №2627, є передчасним. Я не заперечую доцільність переходу до єдиного нотаріату в майбутньому, але для цього спочатку мають бути законодавчо визначені гарантії соціально незахищених верств населення на отримання пільг при оплаті нотаріальних послуг. Крім того, такий перехід має бути плавним і поступовим. Не слід залишати поза увагою, що державний нотаріат забезпечує нотаріальними послугами той сегмент суспільства, який потребує підтримки держави у вигляді пільг. Крім того, треба поважати вибір громадян, які ментально налаштовані отримувати нотаріальні послуги лише в державних нотаріальних конторах. Сьогодні нотаріальну діяльність здійснюють державні і приватні нотаріуси, що в сучасних соціально-економічних умовах є оптимальним.

Яких нормативних новел очікувати нотаріусам найближчим часом? Чим зумовлені зміни, що готуються до Порядку вчинення нотаріальних дій?

З моменту набрання чинності Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції від 22 лютого 2013 року № 296/5 пройшло майже два роки. Практика застосування нотаріусами положень зазначеного нормативного акта, виявила необхід-

Під час відкриття кваліфікаційного іспиту на право займатися нотаріальною діяльністю, Київ, 29 жовтня 2013 року

ність його вдосконалення та уточнення. Зокрема, було враховано скарги нотаріусів на незручну нумерацію та дублювання деяких положень зазначеного нормативного акта. Департаментом було опрацьовано чисельні пропозиції щодо необхідності внесення змін до Порядку, які надійшли до Мін'юсту від головних управлінь юстиції, державних та приватних нотаріусів, а також практикуючих адвокатів та пересічних громадян, які слідкують за новинами Міністерства і бажають вдосконалити систему правового регулювання процедури вчинення нотаріальних дій. За результатами цієї роботи, виникла необхідність у розробці принципово нової редакції Порядку, де будуть врегульовані проблемні питання, що ускладнювали роботу нотаріусів у процесі користування ним.

Як відомо Міністерство юстиції розробило законопроект про внесення змін до закону «Про нотаріат», яким пропонується внести зміни та доповнення, пов'язані із запровадженням на всій території України єдиних ставок за надання нотаріальних послуг. Як, на Вашу думку, це відобразиться на діяльності нотаріусів і чи не призведе до зменшення

чисельності представників цієї професії у зв'язку з її, так би мовити, «нерентабельністю»?

Звичайно, на сьогодні відсутність єдиного механізму визначення вартості послуг нотаріусів, має наслідком різну вартість однієї і тієї ж послуги не тільки в різних областях, а й інколи на одній вулиці міста Києва. Така ситуація спонукає нотаріусів «домовлятися» між собою про вартість своїх послуг.

Існуючий порядок справляння плати за надання додаткових послуг, фактично пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, надає українському нотаріату комерційного характеру, що по суті не відповідає засадам цього інституту і робить його недоступним для певних категорій громадян через високу вартість цих послуг. Кількість скарг громадян з цього питання, їх невдоволення та нерозуміння «чому так?» – вимагають від держави термінового реагування.

Крім того, Євроінтеграційний рух нашої держави потребує врахування міжнародного досвіду при врегулюванні державою певного кола правовідносин. Варто відмітити, що, наприклад, нотаріуси Німеччини та Франції

за вчинення ними нотаріальних дій отримують нотаріальний тариф, розмір і порядок сплати якого встановлюються державою.

В основу законопроекту, що сьогодні знаходиться у Верховній Раді України покладено чіткий механізм формування плати за послуги, які надаються нотаріусами у сфері цивільно-правових відносин.

Пропонується запровадити на всій території України єдині ставки нотаріального збору за надання нотаріальних послуг, обчислених у співвідношенні до мінімальної заробітної плати, визначити перелік таких послуг, а також встановити мінімальну та максимальну межі плати за надання цих послуг. При цьому розміри ставок та порядок сплати нотаріального збору, а також встановлення пільг щодо його сплати, визначатимуться Кабінетом Міністрів України. Запровадження нотаріального збору забезпечить прозорість сплати за послуги, пов'язані із вчиненням нотаріусами нотаріальних дій та виключить можливість штучного завищення вартості цих послуг.

29 жовтня відбулися кваліфікаційні іспити на право займатись нотаріальною діяльністю і цього року зареєстрована велика кількість бажаючих в подальшому здійснювати нотаріальну діяльність. З чим, на Вашу думку, пов'язаний такий «ажіотаж»? Як відбувалася робота Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату під час допуску до іспиту та при його проведенні? Які помилки найчастіше допускали учасники іспиту?

Насамперед люди повірили в те, що головним критерієм при складанні іспитів можуть бути перш за все знання. Можна констатувати, що вперше в історії функціонування нотаріату

України у кваліфікаційному іспиті щодо допуску до зайняття нотаріальною діяльністю взяло участь 269 осіб з усіх регіонів України. Раніше бажаючих скласти кваліфікаційні іспити було удвічі менше.

Слід відзначити, що кожне подання головного управління юстиції було детально вивчено та проаналізовано членами Комісії на відповідність поданих документів встановленим вимогам законодавства. У минулому ці документи опрацьовувались виключно в Департаменті нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу.

Крім іншого, вперше для всебічного висвітлення процесу проведення кваліфікаційного іспиту, були запрошені представники засобів масової інформації, що мало на меті також забезпечити чесність та прозорість його проведення, створити рівні умови для всіх зацікавлених осіб щодо доступу до профе-

Вища кваліфікаційна комісія нотаріату допустила до складання іспиту 213 осіб

Зустріч представників Міністерства юстиції України з делегацією Комісії з міжнародного нотаріального співробітництва, Київ, 5 листопада 2013 року

сії нотаріуса. При цьому для надання прозорості проведення іспиту, вперше в аудиторії, де він проходив, були встановлені спеціальні камери відеоспостереження. Оцінювання робіт членами Комісії здійснювалось безперервно і тривало майже добу. Крім того, на кожну особу, допущену до співбесіди Комісією було відведено достатньо часу для надання відповіді на поставлені питання та прийняття виваженого рішення стосовно фахової підготовки цієї особи. Додаткові питання на співбесіді були пов'язані з тими нотаріальними діями, які зустрічаються у нотаріальній практиці повсякденно.

Цього разу за результатами проведення кваліфікаційного іспиту з 213 осіб, які брали участь у його складанні, успішно склали іспит і допущені до нотаріальної діяльності – 118 осіб.

6 листопада Комісією ухвалено рішення про видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю 117 особам та 1 особа вважа-

ється такою, що підтвердила свою кваліфікацію.

Більш важкими для учасників іспиту стали практичні завдання: вирішення задачі та складання проекту документа, що підлягає нотаріальному посвідченню. Це в більшій мірі стосувалось осіб, які проходили 12 місячне стажування. Мабуть такого терміну не завжди вистачає для придбання необхідних практичних навичок.

У листопаді поточного року Ви вже провели ряд зустрічей з нотаріусами у різних регіонах України та плануєте надалі проводити такі зустрічі. Що обговорювалось під час зустрічей і що Ви хочете донести нотаріарям? Ваші сподівання та побажання колегам.

Протягом жовтня-листопада я неодноразово зустрічалася з нотаріусами з метою відкритого діалогу між нами, що дало мені можливість відчувати усі проблемні питання, які виникають у повсякденній роботі нотаріусів.

Зокрема, це пропозиції щодо зміни до деяких законодавчих актів та запровадження прогресивних нововведень.

Міністерство юстиції працює у напрямку формування нового образу державного нотаріату, який надасть змогу ліквідувати черги в державних нотаріальних конторах та поліпшити якість надання нотаріальних послуг населенню. Тому надзвичайна увага приділяється питанню матеріально-технічного забезпечення державних нотаріальних контор (оновлення комп'ютерної техніки, локальних мереж та забезпечення каналів зв'язку, встановлення інформаційних кіосків тощо).

Планується створення автоматизованої системи документообігу. Така система в першу чергу спростить процес ведення нотаріусом діловодства, що в свою чергу збільшить час, необхідний для обслуговування відвідувачів.

У сучасному правовому просторі нотаріус виступає не тільки в ролі поставальника правової інформації. Він виступає гарантом законності та легітимності у багатьох правових сферах. Завдяки праці нотаріусів кожен громадянин має змогу отримати кваліфіковану допомогу та якісні послуги, відчути підтримку і довіру.

Впевнена, що переважна більшість нотаріусів прийшли у професію по волі серця і є фахівцями високого рівня. Сподіваюсь, що все зроблене та заплановане Міністерством у сфері нотаріату, надасть можливість нотаріусам впевнено крокувати своїм професійним шляхом. Переконана, що наша спільна робота з нотаріальною спільнотою буде конструктивною і плідною та сприятиме покращенню надання нотаріальних послуг населенню.

*Бесіду вела
Леся Арнаутова*

Семінар для нотаріусів на тему: «Проблемні питання реєстрації прав на нерухоме майно», Харків, 16 листопада 2013